

LARS F TOBISSON:

Löner, jobb och den nya tekniken

Visst finns det arbeten, skriver Lars Tobisson. Arbetslösheten beror inte på automatisering, låglöneimport och mer rationella arbetsmetoder. Roten till det onda är i stället att söka i den stelbenta lönebildningen och de statliga ingreppen som lett till att marknaden satts ur funktion. Farhågorna att datatekniken skulle medföra ett minskat personalbehov har visat sig obefogade. Inom bankväsendet har den tvärtom möjliggjort nya tjänster som bankerna nu konkurrerar om att erbjuda kunderna.

Stor arbetslöshet, särskilt bland ungdomar, är något som utmärker hela Europa. Man talar om den nya sjukan "euro-skleros". Som botemedel anges minskad veckoarbetstid, sänkt pensionsålder och – här hemma – förbud mot övertid.

Arbetslösheten förklaras med mystiska krafter som automatisering, låglöneimport och mer rationella arbetsmetoder. Men detta är undanflykter. Visst kan tex den tekniska utvecklingen ställa krav på omställningar. Men om bara marknaden tillåts fungera, kommer den nya informationsteknologin att skapa många fler jobb än den slår ut.

Fyra milstolpar

Det är åtminstone femte gången på 100 år som en stor samhällsförändring förutspås medföra en kraftigt ökad arbetslöshet. Men vid de fyra tidigare tillfällena har utvecklingen blivit den motsatta. Sedan 1880 har sysselsättningen i dagens västliga industriländer mer än trefaldigats, trots att mer än två tredjedelar av de jobb som fanns dessförinnan har försvunnit.

Den första förändringen var jordbrukets mekanisering, som slagit ut nio av tio jobb hemma på gården. Ändå producerar OECD-länderna i dag långt mer mat än vad vi förmår äta upp.

Alla de som flyttade från jordbruket till fabriken hotades i nästa steg av arbetsbesparande maskiner. Men billig massproduktion möjliggjorde masskonsumtion. Det är först i sen tid som behovet av arbetskraft inom industrin har minskat.

Den tredje omvälvningen var kvinnornas utträde på arbetsmarknaden. Men

Riksdagsman Lars Tobisson är fil dr i statskunskap och 1:e vice ordförande i moderata samlingspartiet.

trots farhågor om motsatsen tog de inte jobben från männen. Den vuxna befolkningens förvärvsfrekvens steg i stället kraftigt.

Den fjärde chocken var oljeprislyften under 1970-talet. Deras verkningar har vi ännu inte helt övervunnit, men de har ändå redan föranlett betydande anpassningar i form av energisparande och nya produktionsmetoder.

Stelbent lönebildning

Trögare har det gått med anpassningen på lönesidan. Oljeprishöjningarna fungerade som ett slags beskattning av den övriga världen från OPEC-staternas sida. För att möta den krävs inte bara ändringar av energiutnyttjande och produktion utan också en sänkning av real-lönerna. Men lönebildningen i Västeuropa präglas av så många stelheter att denna nedjustering fick gå omvägen över inflation och devalveringar. Reallönernas stelhet nedåt slog under tiden ut många jobb.

Om arbetslösheten skall kunna minskas och växtkraften återvända, måste lönebildningen bli mer flexibel. Vi måste acceptera det som ligger i begreppet "arbetsmarknad", nämligen att det här rör sig om prisbildning vid utbud och efterfrågan på arbetsinsatser. Arbetsgivarens efterfrågan på arbetskraft bestäms av prestationens värde i hans produktion, och han är beredd att betala en ersättning som svarar häremot – men inte mer. Utbudet av arbetsinsatser är beroende av individens alternativa försörjningsmöjligheter, däribland nivån på arbetslöshetsersättning och socialbidrag.

Arbetskraften är inte homogen, utan arbetstagarnas prestationer är olika mycket värda för arbetsgivaren, vilket motiverar skillnader i lön. Det ankommer inte på arbetsgivaren att betala ersättning efter arbetstagarens behov; skulle lönen inte räckta till uppehållet, får det sociala skyddsnetet träda i funktion.

Många vill förtiga det närmast självklara förhållandet att det föreligger ett starkt samband mellan löner och jobb. Om priset på arbete höjs, blir det färre jobb. Eller omvänt: om allt annat är lika, medför billigare jobb också fler jobb.

Den strävan efter utjämning som präglar lönepolitiken i Sverige har angetts

---

Lönebildningen måste bli mer flexibel.

---

syfta till att hjälpa svaga grupper. I stället har den skyddat den äldre och väletablerade arbetskraften från konkurrens. Det är inte fackets kärntrupper som prissätts bort från marknaden med stora lönehöjningar utan grupper i marginalen som ungdomar, dubbelarbetande kvinnor och personer med nedsatt arbetsförmåga.

De höga nybörjarlönerna svarar inte mot värdet av de arbetsprestationer som oerfaren arbetskraft förmår uträtta. Om ingångslönerna sattes lägre, skulle fler få chansen till ett första jobb, där de kan förvärva de färdigheter som motiverar en högre ersättning senare.

Vad som behövs är således en friare lönesättning. Från den synpunkten är den pågående utvecklingen mot mera decentraliserade förhandlingsformer bra.

För att rätt person skall hamna på rätt plats måste sådana löneskillnader tillåtas som gör det meningsfullt att byta jobb.

Statens ingrepp snedvrider

Men gapet mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden bestäms inte bara av lönepolitiken i snäv mening. Anlitande av arbetskraft är förenat med även andra kostnader, t ex på skattesidan. Såväl inkomstskatter som arbetsgivaravgifter är i själva verket extrakostnader på arbetskraft, som försvagar efterfrågan i förhållande till utbudet.

Det finns även dolda arbetskraftskostnader i form av t ex lagstiftning om an-

---

Det skulle säkert bli fler jobb om man lättare kunde bli av med arbetskraft.

---

ställningstrygghet. Paradoxalt nog skulle det säkert bli fler jobb, om man lättare kunde bli av med arbetskraft. Särskilt småföretagare drar sig i dag för att anställa nya medarbetare, som de inte vet vad de går för och som de kan bli tvungna att behålla, även om behovet av extra insatser skulle minska i framtiden. I stället hanterar de en ökad efterfrågan från sina kunder genom att höja övertiden och tänja på leveranstiderna.

Egendomligt nog är det en allmänt utbredd föreställning att investeringar alltid skapar jobb. Fackliga organisationer är därför lika angelägna som företagare att stimulera fram investeringar med bl a skattefördelar. Men det finns naturligtvis bra och dåliga investeringar, och det blir

fler av de senare om detta slags verksamhet särskilt gynnas.

Det finns vidare expansionsinvesteringar i nya anläggningar och ersättningsinvesteringar, där skattefördelade maskiner tar över från dyr och hårt beskattad arbetskraft. Det är i denna situation Sverige nu befinner sig. I en ekonomi som till följd av olika trögheter väntas växa med i genomsnitt bara 2 procent om året leder stora investeringsstimulanser till arbetslöshet, eftersom relativpriserna på kapital och arbete ändras. Det blir helt enkelt färre i stället för fler jobb.

Moderat arbetsmarknadspolitik

På samtliga de punkter jag här tagit upp förordas från moderat håll en ökad marknadsanpassning för att förebygga arbetslöshet. Vi vill se en friare lönebildning, en större lönespridning, mindre skatt på arbetskraft, ökad rörlighet på arbetsmarknaden och mindre subventioner till investeringar. Konstigt nog är facket emot allt detta som skulle hjälpa dem vars intressen de säger sig företräda att få riktiga jobb.

Vi svenskar behöver arbeta mycket mer, om vi skall kunna återföra vårt land till ekonomisk balans och tillväxt. Vad mera är: det finns hur mycket som helst att göra. Rent teoretiskt måste det naturligtvis vara så att efterfrågan på arbete i princip är oändlig, medan utbudet av arbetsinsatser av rent fysiska skäl måste vara begränsat. Och i praktiken vet vi att det finns massor av jobb som väntar på att bli utförda. Var och en kan säkert erinra sig något på bostaden hemma, på bilen eller båten som behöver åtgärdas

men som förblir ogjort eller utförs amatörmässigt, därför att vi har organiserat produktionssystemet på ett så tokigt sätt. Om efterfrågan på arbetskraft skall möta utbudet hänger alltså främst på priset, inklusive de dolda kostnader som följer av skatter, trygghetslagar och investeringssubventioner.

Revolutionerande informationsteknologi

På en mera rörlig arbetsmarknad kommer de nya jobben att uppstå främst inom tjänstesektorn. Den omfattar dels traditionella och tämligen stabila branscher som handel, transport mm, dels den nya informationsteknologin. Informationsrevolutionen kommer att medföra den femte stora omställningen i produktionslivet på 100 år. Återigen fruktar man att många jobb kommer att slås ut. Och visst blir det anpassningsproblem. Men vi ser redan hur den nya teknologin ger upphov till fler arbetstillfällen.

I slutet av 1970-talet talade man i bankkretsar om hur datatekniken skulle medföra ett minskat personalbehov. Men det har inte blivit så. Visserligen utför datorer många av de transaktioner som förr måste göras manuellt. Men samtidigt möjliggör de nya tjänster, som bankerna nu sinsemellan konkurrerar om att utveckla och erbjuda sina kunder. Personalstyrkan minskar inte, men det krävs naturligtvis nya kunskaper och färdigheter bland de anställda.

Ett problem är att överföringen av arbetskraft från industrin till informationssektorn inte blir lika lätt som den tidigare övergången från jordbruk till industri. Det kommer att krävas omfattande utbildningsinsatser. Men å andra sidan blir det möjligt att hålla samman kapital och arbete på samma sätt som inom jordbruket och till skillnad från industriell produktion.

Vi ser redan hur den nya teknologin ger upphov till fler arbetstillfällen.

Fördelen med datateknik är att den kan utnyttjas decentraliserat, på små arbetsplatser och i nära anslutning till bostaden. Det är lätt att tänka sig att framtidens många informationsbehandlare verkar som delägare i små företag, där de själva äger och vårdar sin utrustning. Det innebär en stor skillnad mot den tunga industrin, där kapital och arbete varit åtskilda och där arbetskraften ofta sett negativt på införandet av nya maskiner. Men en villaägare slår som bekant inte sönder den tvättmaskin som underlättar det egna arbetet.

Jobben räcker säkert till, om lönebildningen blir mera flexibel, och om vi tar till oss och utnyttjar den nya tekniken.